

Het verband tussen ouderlijk stimuleringsgedrag en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind

Cynthia Abbink (3446751)

Leonie de Boer (3454797)

Marleen Kleiman (3448517)

Astrid Krijgsman (3124983)

Manon Verboon (3448835)

Pedagogische Wetenschappen, Universiteit van Utrecht

Bachelorthesis pedagogiek 2009-2010, 200600042

Begeleidster: Marjolein Verhoeven

24 juni 2010

Samenvatting

In deze studie is het verband onderzocht tussen stimuleringsgedrag van ouders en de sociaal-emotionele ontwikkeling van hun kind. Participanten waren 97 vaders en 96 moeders uit intacte twee-oudergezinnen met een kind tussen de 12 en 48 maanden. Door middel van een opvoedingsvragenlijst werd het stimuleringsgedrag van de ouders bepaald. Zowel vaders als moeders vulden de opvoedingsvragenlijst in. De moeders vulden daarnaast ook vragenlijsten in over de ontwikkeling van het kind (ASQ-SE, CBCL). De resultaten tonen aan dat moeders meer stimuleringsgedrag dan vaders laten zien. Er blijken geen significante verschillen te zijn tussen ouders in de mate van stimulering wanneer er onderscheid wordt gemaakt tussen zoons en dochters. Het ouderlijk stimuleringsgedrag blijkt geen voorspeller te zijn voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Tevens blijkt dat jongens en meisjes in sociaal-emotioneel opzicht niet verschillend reageren op het stimuleringsgedrag van ouders. De belangrijkste aanbevelingen voor toekomstig onderzoek zijn meer variatie in de steekproef, het aanpassen van de wijze waarop stimulatie gemeten wordt en het gebruikmaken van aangetoonde valide meetinstrumenten van stimulatie.

Sleutelbegrippen: opvoeding, stimulatie, sociaal-emotionele ontwikkeling, sekseverschillen.

Inleiding

Het stimuleren van de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen is één van de kernfuncties van het ouderschap (Kievit, Tak, & Bosch, 2008). De wederzijdse interactie tussen ouder en kind vormt de basis voor de ontwikkeling van het kind op sociaal-emotioneel gebied (Wicks-Nelson & Israel, 2009). Stimulatie, de blootstelling aan stimulerende materialen en ervaringen, is één van de ouder-kind interacties die van invloed is op het welzijn van kinderen (Bradley & Corwyn, 2005). Hoewel er verscheidene onderzoeken zijn gedaan naar de effecten van stimulering op de cognitieve ontwikkeling, bijvoorbeeld het stimuleren van taal door voorlezen (Karrass & Braungart-Rieker, 2005), zijn studies naar de effecten van stimuleringsgedrag door ouders op de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind schaars.

Dit onderzoek richt zich op de vraag of er een verband is tussen ouderlijk stimuleringsgedrag en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind en of hierbij sekseverschillen te onderscheiden zijn. De mate waarin ouders middels stimulering de sociaal-emotionele ontwikkeling van hun kind kunnen beïnvloeden, kan nieuwe inzichten bieden in de opzet van interventies voor kinderen met achterstanden of problemen in de sociaal-emotionele ontwikkeling. Specifiekere hulp bij het opvoeden kan dan geboden worden. Aangezien er nog weinig onderzoek gedaan is naar de samenhang tussen stimuleringsgedrag van ouders en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind, zullen de resultaten ook bijdragen aan het wetenschappelijke kennisbestand.

Sociaal-emotionele ontwikkeling van jonge kinderen

Het sociaal en emotioneel functioneren is nauw met elkaar verbonden. De emotionele ontwikkeling richt zich voornamelijk op het individu zelf, terwijl bij de sociale ontwikkeling de interactie tussen het individu en de omgeving van groter belang is (Kievit, Tak, & Bosch, 2009). Mijlpalen in de sociaal-emotionele ontwikkeling hebben betrekking op onder andere de gehechtheid, het delen van aandacht en vriendschap door gezamenlijke activiteiten. Daarnaast zijn ook expressie, begrip van emoties en regulatie van emoties van belang (Kievit, Tak, & Bosch, 2009). Volgens Flavell (1985, zoals geciteerd in Van Beemen, 2001) zijn de eerste ontwikkelingen op sociaal-emotioneel gebied zichtbaar bij baby's vanaf zes weken, door het uiten van plezier met een glimlach. De sociaal-emotionele ontwikkeling bestaat volgens hem echter niet alleen uit het kunnen uiten van emoties, maar ook het waarnemen en interpreteren van gevoelens. Dit leidt tot de ontwikkeling van het emotionele inzicht bij het kind zelf en bij de ander, het zogenaamde 'theory of mind' vermogen (Kievit, Tak, & Bosch, 2009). Onderzoek naar de sociaal-emotionele ontwikkeling bij jonge kinderen is van belang om eventuele ontwikkelingsachterstanden te kunnen voorkomen, te herkennen en te behandelen. Zo heeft onderzoek aangetoond dat vroege preventie van externaliserende

gedragsproblemen bijdraagt aan een gezonde ontwikkeling (Anastopoulos, Rhoads, & Farley, 2006, zoals geciteerd in Wicks-Nelson & Israel, 2009). Ander onderzoek heeft aangetoond dat kinderen met externaliserend probleemgedrag op de leeftijd van acht jaar vaak rond driejarige leeftijd al beginnend externaliserend probleemgedrag vertonen (Nigg, Goldsmith, & Sachek, 2004, zoals geciteerd in Wicks-Nelson & Israel, 2009). Externaliserend probleemgedrag op jonge leeftijd kan dus een voorspeller zijn van dit gedrag en ontwikkelingsproblemen op latere leeftijd.

Stimulatie

Onderzoek heeft aangetoond dat opvoedingsgedrag van invloed is op de algehele ontwikkeling van het kind (Nelson & Coyne, 2009; Van Bakel & Riksen-Walraven, 2002). Verhoeven en collega's (Verhoeven, Van Baar, Deković, Bodden, & Steenis, 2010) beschrijven dat opvoeding uit vier dimensies bestaat, namelijk (1) warmte/ondersteuning, (2) structuur, (3) controle en (4) stimulatie. In het huidige onderzoek staat de laatste dimensie centraal. Stimulatie, de blootstelling aan stimulerende materialen en ervaringen, is één van de ouder-kind interacties die van invloed is op het welzijn van kinderen (Bradley & Corwyn, 2005). Eerdere bevindingen tonen aan dat de invloed van stimuleringsgedrag van invloed is op de cognitieve ontwikkeling, zoals het stimuleren van taal door voorlezen (Karrass & Braungart-Rieker, 2005; Kruper & Uzgiris, 1987). Hierdoor wordt verwacht dat stimuleringsgedrag eveneens van invloed is op de sociaal-emotionele ontwikkeling. Echter, zoals eerder genoemd is, is onderzoek hiernaar schaars.

Verschillen tussen ouders

Er is veel onderzoek gedaan naar verschillen tussen vaders en moeders in opvoedingsgedrag in het algemeen (Campbell, 1997, zoals geciteerd in Calzada, Eyberg, Rich, & Querido, 2004; Nelson & Coyne, 2009; Van Bakel & Riksen-Walraven, 2002). Vaders en moeders gaan er volgens eerder onderzoek traditiegetrouw van uit dat ze verschillende ouderlijke rollen vervullen (Wille, 1995). Moeders worden gezien als primaire opvoeders (Aunola & Nurmi, 2005; Brook, Zheng, Whiteman, & Brook, 2001). Dit blijkt uit de hoeveelheid tijd die besteed wordt aan de opvoeding. Verscheidene onderzoeken concluderen dat moeders drie keer zo veel tijd besteden aan de opvoeding als vaders (Collins & Russell, 1991; Keuzenkamp 2002, zoals geciteerd in Kohnstamm, 2002; Yarrow, MacTurk, Vietze, McCarthy, Klein, & McQuiston, 1984). Vaders blijken meer tegemoet te komen aan de materiële behoeften van het kind (Sigel, Dreyer, & McGillicuddy-DeLisi, 1984, zoals geciteerd in Wille, 1995).

Wanneer specifiek gekeken wordt naar verschillen tussen ouders in stimuleringsgedrag, suggereert onderzoek dat moeders een grotere mate van stimulatie bieden voor de

ontwikkeling van sociaal gedrag dan vaders (Grusec, Goodnow, & Cohen, 1996; Hastings, Rubin, & DeRose, 2005). Het stimuleringsgedrag van moeders is bij het spelen meer verbaal en didactisch van aard (Yogman, 1988, zoals geciteerd in Laflamme et al., 2002), terwijl vaders meer fysiek zijn in hun spel (Collins & Russell, 1991; MacDonald & Parke, 1986; McBride & Mills, 1993). Een specifieke en fysieke vorm van spelen, namelijk stoeien, leert kinderen hun emoties, lichaam, expressie en angst te controleren (Smith & Hart, 2002). Uit onderzoek van Hardesty, Wenk en Morgan (1995) is gebleken dat het hebben en onderhouden van een goede vader-kind relatie, bijvoorbeeld door bovengenoemde spelactiviteiten, belangrijker is dan de hoeveelheid tijd die vader aan de opvoeding besteedt. Deze spelactiviteiten zijn dus van invloed op de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind (Lewis & Lamb, 2003). Naar aanleiding van de hierboven beschreven literatuur wordt verwacht dat er een verschil is in stimuleringsgedrag tussen vader en moeder. Daarnaast wordt verwacht dat het verband tussen enerzijds ouderlijk stimuleringsgedrag en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind anderzijds, afhankelijk is van het geslacht van de ouder.

Verschillen tussen jongens en meisjes

Op basis van de eerder beschreven verschillen in stimuleringsgedrag tussen vaders en moeders, wordt verwacht dat zij onderscheid maken tussen zoons en dochters in hun benadering. Moon en Hofmann (2008) tonen aan dat moeders meer betrokken zijn betreffende het opvoedingsgedrag van dochters. Vaders blijken meer betrokken te zijn bij de opvoeding van hun zoons. Kijkend naar het stimuleringsgedrag, beschrijven Pomerleau, Bolduc, Malcuit en Cosette (1990) dat met name moeders hun kinderen voorzien van seksspecifieke materialen, waardoor het seksspecifiek spel aangemoedigd wordt. Daarnaast blijkt uit de resultaten dat er verschillen zijn in stimulatie tijdens het spel. Clearfield en Nelson (2006) beschrijven dat moeders bij dochters meer interactie vertonen tijdens het spel, terwijl moeders bij zoons meer aandacht besteden aan het observeren van hun zoon. Vaders zijn tijdens het spel meer fysiek betrokken bij hun zoon dan bij hun dochter (Smith & Hart, 2002). Er blijkt ook een verschil in de interactie te zijn tussen moeder-kind en vader-kind. De moeder-kind interactie is meer responsief van aard. Moeders moedigen het kind namelijk meer aan en bekrachtigen het gedrag meer dan dat vaders doen (Power, McGrath, Hughes, & Manire's, 1994). Fivush (1989) beschrijft in haar onderzoek dat moeders in gesprekken met hun dochters eerder focussen op positieve emoties, terwijl ze met hun zoons zowel positieve als negatieve emoties bespreken. Uit recentere onderzoek (Adams, Kuebli, Boyle, & Fivush, 1995) blijkt echter dat zowel vaders als moeders emotionele aspecten en de oorzaken van emoties op eenzelfde manier bespreken met hun dochters als met hun zoons. In de interactie met hun dochters wordt echter meer aandacht besteed aan negatieve, treurige gebeurtenissen. Uit een retrospectief onderzoek onder adolescenten blijkt dat vaders hun

dochteren juist meer aanmoedigen en stimuleren bij het uitdrukken van negatieve emoties dan hun zoons (Garside & Klimes-Dougan, 2002). Aan de hand van deze resultaten wordt verwacht dat ouders verschillen laten zien in de mate van stimulering naar hun zoons en naar hun dochters.

Gekeken naar de sociaal-emotionele ontwikkeling blijkt dat jongens en meisjes zich verschillend van elkaar ontwikkelen (Gray, 2007; Keenan & Shaw, 1997; Knight & Chao, 1989). Jongens zijn volgens onderzoek graag superieur en vormen hiërarchieën waarin dominantie een belangrijke waarde is. Meisjes daarentegen werken samen en zijn socialer (Knight & Chao, 1989). Tevens blijkt dat meisjes zich sneller ontwikkelen dan jongens. Zo zijn meisjes eerder in staat emotionele aanwijzingen te herkennen, begrijpen ze eerder andermans situatie en laten ze eerder empathische reacties zien (Cole, 1986; Keenan & Shaw, 1997). Deze sekseverschillen kunnen geassocieerd worden met sekseverschillen in probleemgedrag. Jongens laten vaker externaliserend probleemgedrag zien, in tegenstelling tot meisjes die eerder internaliserend probleemgedrag vertonen (Keenan & Shaw, 1997).

Onderzoek naar het verschil in reactie van zoons en dochters op het opvoedingsgedrag van hun ouders, laat zien dat jongens anders reageren op het opvoedingsgedrag van moeders dan meisjes (Casas et al., 2006; McFayden-Ketchum, Bates, Dodge, & Pettit, 1996). Wanneer moeders veel controle op het kind uitoefenen en weinig affectie tonen, blijken jongens meer externaliserend probleemgedrag te vertonen. Bij meisjes blijkt echter het externaliserend probleemgedrag te verminderen (Casas et al., 2006). Combs-Ronto, Olson, Lunkenheimer en Sameroff (2009) spreken de conclusies tegen dat jongens en meisjes verschillend reageren op het moederlijk handelen. Uit dit onderzoek blijkt namelijk dat meisjes en jongens in termen van externaliserend probleemgedrag niet verschillend reageren op hun moeder. In relatie met vaders blijkt dat zowel jongens als meisjes externaliserend probleemgedrag vertonen wanneer hun vader veel controle houdt en weinig affectie toont (Casas et al., 2006).

Naar aanleiding van de literatuur kan gesteld worden dat onderzoek naar de invloed van ouderlijk stimuleringsgedrag op de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen beperkt is. Verwacht wordt dat het verband tussen enerzijds ouderlijk stimuleringsgedrag en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind anderzijds, afhankelijk is van het geslacht van het kind.

In de huidige studie wordt op basis van de gevonden verschillen in stimuleringsgedrag tussen vaders en moeders, en het verschil in verloop van de sociaal-emotionele ontwikkeling van jongens en meisjes, verwacht dat (1) het stimuleringsgedrag verschilt tussen vaders en moeders, (2) het geslacht van het kind van invloed is op het stimuleringsgedrag van de ouders, (3) het verband tussen ouderlijk stimuleringsgedrag enerzijds en sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind anderzijds

afhankelijk is van het geslacht van de ouder en (4) het verband tussen ouderlijk stimuleringsgedrag enerzijds en sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind anderzijds afhankelijk is van het geslacht van het kind.

Methode

Participanten

Participanten in dit onderzoek waren vaders ($n = 97$) en moeders ($n = 96$) met een kind in de leeftijd van 12 tot 48 maanden. Er zijn gegevens over 97 kinderen verzameld. De leeftijd van de kinderen varieerde van 12 tot 47 maanden ($M = 31$, $SD = 9.67$). Van de kinderen was 50.5% van het mannelijk geslacht. De participanten vulden de vragenlijsten met betrekking tot hun opvoedgedrag in. Van de participanten was 96.9% van de moeders en 95.6% van de vaders van Nederlandse afkomst. De leeftijd van de moeders varieerde van 22 tot 42 jaar ($M = 30$, $SD = 3.97$) en van de vaders van 24 tot 47 jaar ($M = 32$, $SD = 4.60$). Bij 12.4% van de gezinnen lag het gezamenlijk bruto inkomen tussen de €1150 en €2750 per maand, wat onder het modale inkomen ligt (Centraal Planbureau, 2010). Bij 70.1% van de gezinnen lag het gezamenlijk bruto inkomen boven de €2750 per maand, zij verdienen boven het modale inkomen. Van de ouderparen heeft 16.5% geen antwoord opgegeven op deze vraag. Het merendeel van de ouderparen (88.5%) bestond uit tweeverdieners. Het meest voorkomende afgeronde opleidingsniveau was HBO/Universitair-bachelor (55,9%). In vergelijking met de Nederlandse populatie (25% in 2003) is dit bovengemiddeld (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2003). Bij 43% van de ouderparen ging het om het eerst geboren kind.

Procedure

Er werden wervingsbrieven verspreid onder ouderparen met een kind in de leeftijd van 12 tot 48 maanden waarvan verwacht werd dat zij mee wilden werken aan het onderzoek. In de wervingsbrief werd uitgelegd dat het doel van dit onderzoek was meer inzicht krijgen in de opvoeding die kinderen tussen 12 en 48 maanden krijgen en op welke manier dit samenhangt met hun ontwikkeling. Daarnaast stond vermeld wat er van de ouders werd verwacht en hoe met de gegevens omgegaan zou worden. Voor het werven van participanten werden familieleden en kennissen gevraagd en via kinderdagverblijven werden ouders benaderd. Door middel van een antwoordstrook konden zij zich aanmelden. Aangezien leeftijdsadequate vragenlijsten werden gebruikt, werden vragenboekjes verspreid die voor de gezinnen individueel waren opgesteld. Voor vaders en moeders was er een apart vragenboekje. Vaders vulden alleen de opvoedingsvragenlijst in, moeders vulden daarnaast tevens de vragenlijsten in over de ontwikkeling van het kind. De vragenlijsten waren voorzien van een instructiebrief. Hierin werd de ouders onder andere gevraagd de vragenboekjes onafhankelijk van elkaar in te

vullen, zodat de afzonderlijke invloed van de ouders bekeken kon worden. De ouders konden de ingevulde vragenboekjes kosteloos retourneren in een bijgevoegde antwoordenvolp, dan wel inleveren in een doos die op een bepaalde plek stond, zoals bij het kinderdagverblijf. De respons bedroeg 85%.

Meetinstrumenten

Ouderlijk stimuleringsgedrag

Zowel de vader als de moeder van het kind vulden de vragenlijst Comprehensive Early Childhood Parenting Questionnaire (CECPAQ) (Verhoeven et al., 2010) in, welke hun algehele opvoedingsgedrag meet. Eén van de opvoedingsschalen is ouderlijke stimulering, wat wordt gemeten aan de hand van drie opvoedkundige gedragingen van ouders. De schaal ouderlijke stimulering bevat in totaal 15 items. Vijf items daarvan meten de mate waarin ouders één-op-één interacties met hun kind aangaan, waarbij de interactie een educatief nut heeft. Een voorbeeld item is: "Ik vertel mijn kind verhaaltjes of lees voor uit een boek". Vijf items meten de mate waarin het kind wordt blootgesteld aan een nieuwe omgeving of personen buiten het gezin. Een voorbeeld item is: "Ik laat mijn kind regelmatig met andere kinderen spelen". Tot slot zijn er vijf items die achterhalen met welk materiaal ouder en kind regelmatig spelen. Een voorbeeld item is: "Mijn kind en ik spelen samen met speelgoed dat kan rollen (bijv. bal, auto's, trekeend)". Op alle items kunnen ouders door middel van een zespuntsschaal de frequentie aangeven waarmee zij stimulerend gedrag laten zien, oplopend van 1 ("nooit") tot 6 ("altijd"). De totale score op de 15 items wordt gemiddeld zodat voor iedere ouder een individuele score ontstaat. De hoogte van deze score geeft de mate van stimuleringsgedrag van deze ouder weer. Aangaande de betrouwbaarheid geldt voor de algehele opvoedingsvragenlijst $\alpha = .81$, (moeders $\alpha = .81$, vaders $\alpha = .87$). Voor de schaal stimulering geldt $\alpha = .88$ (moeders $\alpha = .83$, vaders $\alpha = .87$). Op basis van de criteria van COTAN zijn dit goede betrouwbaarheden te noemen (Evers, Van Vliet-Mulder, Resing, Starren, Van Alphen de Veer, & Van Boxtel, 2002).

Sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind

Vragenlijsten betreffende de ontwikkeling van het kind werden door de moeders ingevuld. Het meten van de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind is gebeurd middels de Ages & Stages Questionnaire - Social-Emotional (ASQ-SE) (Carter, Briggs-Gowan, & Ornstein-Davis, 2004). Het instrument is ontwikkeld voor en ingedeeld in verschillende leeftijdscategorieën. De Nederlandse versie van de ASQ-SE bestaat, afhankelijk van de leeftijd van het kind, uit 22 tot en met 34 items betreffende de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Een voorbeelditem is: "Speelt en is uw baby graag in het bijzijn van familieleden en vrienden?". De items bestaan uit een

driepuntsschaal met de antwoordmogelijkheden "meestal", "soms" en "zelden of nooit". De moeder kon bij de items aangeven of het beoordeelde gedrag haar zorgen baarde. De scores zijn per leeftijdsversie gestandaardiseerd om onderlinge vergelijking mogelijk te maken. De hoogte van de somscore geeft aan hoe ver het kind in zijn of haar ontwikkeling is, hierbij geldt dat hoe hoger de score, hoe verder het kind in zijn of haar ontwikkeling is. Aangetoond is dat dit instrument voldoende valide en betrouwbaar is (Carter et al., 2004).

Daarnaast werd de externaliserende schaal van de Child Behavior Checklist for Ages 1,5-5 (CBCL/1,5-5) (Carter, et al., 2004) gebruikt bij kinderen die 17 maanden of ouder waren. Ouders beantwoordden in totaal 24 items over gedrag, moeilijkheden en eigenschappen van het kind. Een voorbeelditem is: "Kan niet stil zitten, is onrustig of hyperactief". Door middel van een driepuntsschaal met de antwoordmogelijkheden 0 ("helemaal niet"), 1 ("een beetje/soms") en 2 ("duidelijk/vaak") konden ouders aangeven hoe goed een item past bij hun kind, over de afgelopen twee maanden bekeken. Hierbij geldt dat hoe lager de somscore, hoe minder externaliserend probleemgedrag het kind vertoont. Volgens de criteria van COTAN (Evers et al., 2002) geldt dat de betrouwbaarheid voor de externaliserende schaal in deze steekproef goed is ($\alpha = .91$).

Analyseplan

Allereerst is nagegaan of er een verschil is in het stimuleringsgedrag tussen vaders en moeders. Om dit te onderzoeken is een gepaarde t-toets uitgevoerd, omdat de ouders uit hetzelfde gezin komen en dus afhankelijk van elkaar zijn. Daarnaast zijn onafhankelijke t-toetsen uitgevoerd om na te gaan of ouders met zoons anders stimuleren dan ouders van dochters. Vervolgens zijn correlaties berekend om een eventueel verband en de sterkte ervan tussen stimuleringsgedrag van vaders en moeders en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind aan te tonen. Hierna is tweemaal een multiple regressie-analyse uitgevoerd, zodat onderzocht kon worden of het stimuleringsgedrag van vaders of van moeders een betere voorspeller is voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Tot slot zijn vier multiple regressie-analyses met interactie-effecten uitgevoerd om na te gaan of het verband tussen ouderlijke stimulering en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind afhankelijk is van het geslacht van het kind (Field, 2009).

Resultaten

Verschillen in stimuleringsgedrag tussen vaders en moeders

Tabel 1 laat de beschrijvende statistieken van ouderlijke stimulatie en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind zien. Om na te gaan of de mate van stimulering afhankelijk is van het geslacht van de ouder, is een gepaarde t-toets uitgevoerd. Hieruit blijkt dat de mate van stimulatie door moeders groter is ($M = 5.00$; $SD = .47$) dan die

door vaders ($M = 4.57$; $SD = .56$). Dit verschil is significant ($t(95) = 6.87$, $p = .00$). Uit deze uitkomsten kan geconcludeerd worden dat moeders meer stimuleringsgedrag vertonen dan vaders.

Verschillen tussen ouders met betrekking tot het stimuleringsgedrag aan hun zoons en dochters

Om na te gaan of ouders met zoons in een andere mate stimuleren dan ouders van dochters, zijn onafhankelijke t-toetsen uitgevoerd. Het stimuleringsgedrag van moeders van zoons werd vergeleken met dat van moeders van dochters. Tabel 1 laat zien dat moeders hun dochter meer stimuleren ($M = 5.06$; $SD = 0.48$) dan hun zoon ($M = 4.94$; $SD = 0.46$). Dit verschil blijkt echter niet significant ($t(94) = 1.26$, $p = .21$). Eveneens werd het stimuleringsgedrag van vaders van zoons vergeleken met dat van vaders van dochters. Tabel 1 laat zien dat vaders van zoons hoger scoren op de mate van stimulering ($M = 4.58$; $SD = 0.53$) dan vaders van dochters ($M = 4.56$; $SD = 0.60$). Dit verschil is wederom niet significant ($t(94) = 0.17$, $p = .87$).

Geconcludeerd kan worden dat er geen significant verschil is in de mate van stimulering door ouders ten opzichte van hun zoon of hun dochter. Het geslacht van het kind blijkt niet van invloed te zijn op de mate van stimulering door ouders.

Tabel 1

Gemiddelden, Standaarddeviaties, Minimum en Maximum scores van de Mate van Stimulering door Moeders en Vaders, de Sociaal-Emotionele Ontwikkeling en Externaliserend Probleemgedrag van het Kind

	Stimulering moeder			Stimulering vader			ASQ-SE	Externaliserend Probleemgedrag
	Totaal	Jongen	Meisje	Totaal	Jongen	Meisje		
<i>M</i>	5.00	4.94	5.06	4.57	4.58	4.56	.00	.49
<i>SD</i>	.47	.46	.48	.56	.53	.60	3.47	.31
Min	4.00	4.00	4.13	2.93	2.93	3.00	-1.69	.00
Max	6.00	5.80	6.00	5.60	5.60	4.57	3.47	1.54

Noot. Moeders $n = 96$, Vaders $n = 97$, Jongens $n = 49$, Meisjes $n = 47$.

Stimuleringsgedrag van vaders en moeders als voorspellers van de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind

In tabel 2 is te zien dat de mate van stimulering door moeders en vaders een significante, zwakke samenhang heeft ($r = .31$; $p < .01$). Binnen een gezin houdt de mate van stimulatie door vaders en moeders verband met elkaar; wanneer de ene ouder in het gezin meer stimuleert, doet de andere ouder dat ook. Gekeken naar de sociaal-emotionele ontwikkeling, is te zien dat de score op de ASQ-SE significant samenhangt met externaliserend probleemgedrag ($r = .58$; $p < .01$). Hieruit kan worden opgemaakt dat kinderen die hoog scoren op externaliserend probleemgedrag, ook hoog scoren op de ASQ-SE. De correlaties tussen het stimuleringsgedrag van ouders en de sociaal-

emotionele ontwikkeling van het kind zijn niet significant. Het stimuleringsgedrag van moeders hangt niet significant samen met de scores op de ASQ-SE ($r = -.01, p = .93$) en de score op externaliserend probleemgedrag ($r = -.07, p = .55$). Het stimuleringsgedrag van vaders hangt eveneens niet significant samen met de scores op de ASQ-SE ($r = -.01, p = .91$) en de score op externaliserend probleemgedrag ($r = .04, p = .73$).

Om na te gaan of het stimuleringsgedrag van vaders of van moeders een betere voorspeller is voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind, is twee keer een multiële regressie-analyse uitgevoerd. De afhankelijke variabelen waren respectievelijk de score op de ASQ-SE en de score externaliserend probleemgedrag op de CBCL. De onafhankelijke variabelen waren bij beide analyses het stimuleringsgedrag van zowel de vaders als van de moeders.

Uit de analyse met de ASQ-SE blijkt dat het stimuleringsgedrag van vaders en moeders geen variantie verklaart in de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind ($F(2,92) = .00, R^2 = .00, p = .99$). Zowel het stimuleringsgedrag van moeders ($\beta = -.01, p = .96$) als van vaders ($\beta = -.01, p = .93$) heeft geen significante invloed op de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind (zie tabel 3).

Uit de analyse met betrekking tot externaliserend probleemgedrag op de CBCL blijkt tevens dat het stimuleringsgedrag van ouders geen significante variantie in het externaliserend probleemgedrag van het kind verklaart ($F(2,82) = .32, R^2 = .01, p = .73$). Eveneens blijkt dat stimulering door moeders ($\beta = -.08, p = .47$) en vaders ($\beta = .06, p = .60$) niet significant van invloed is op het externaliserend probleemgedrag van het kind.

Uit deze uitkomsten kan opgemaakt worden dat het stimuleringsgedrag door zowel moeders als vaders geen significante invloed heeft op de sociaal-emotionele ontwikkeling en het externaliserend probleemgedrag van het kind.

Tabel 2

Correlaties tussen de Mate van Stimulering door Moeders en Vaders, Sociaal-Emotionele Ontwikkeling en Externaliserend Probleemgedrag van het Kind

	Stimulering Moeder	Stimulering Vader	ASQ-SE
Stimulering Vader	.31*		
ASQ-SE	-.01	-.01	
Externaliserende Problematiek	-.07	.04	.58*

Noot. * $p < .01$

Tabel 3

Effecten van Stimulatie door Moeders en Vaders op ASQ-SE en Externaliserend Probleemgedrag

	ASQ-SE		Externaliserend Probleemgedrag	
	<i>B</i>	β	<i>B</i>	β
Stimulatie Moeder	-.01	.00	-.06	-.08
Stimulatie Vader	-.02	-.01	.03	.06
<i>R</i> ²		.00		.01
<i>F</i>		.00		.32
<i>n</i>		95		85

Interactie-effect van geslacht kind en ouderlijk stimuleringsgedrag op sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind

Om na te gaan of het verband tussen ouderlijke stimulering en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind afhankelijk is van het geslacht van het kind zijn middels vier multipale regressie-analyses de interactie-effecten bekeken. De analyses zijn voor moeders en vaders onafhankelijk van elkaar uitgevoerd, op de scores van zowel de ASQ-SE als op de schaal externaliserend probleemgedrag van de CBCL. Het gestandaardiseerde stimuleringsgedrag van de ouder vormt samen met het geslacht van het kind de interactieterm.

Allereerst wordt gekeken naar het interactie-effect van stimulering door moeder en het geslacht van het kind op de ASQ-SE. Het model verklaart geen variantie ($F(3,91) = 0.08$, $R^2 = .00$, $p = .97$). Daarbij is het interactie-effect niet significant ($\beta = -.07$, $p = .66$). Het model waarin de score externaliserend probleemgedrag op de CBCL als afhankelijke variabele is opgenomen blijkt eveneens geen significante variantie te verklaren ($F(3,81) = 1.35$, $R^2 = .05$, $p = .26$). Wederom is er geen sprake van een significant interactie-effect ($\beta = -.13$, $p = .44$). Dit betekent dat het stimuleringsgedrag van moeder in interactie met het geslacht van het kind geen significant effect heeft op de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind.

Vervolgens zijn dezelfde modellen opgesteld voor vader. Daaruit blijkt dat het model met de scores op de ASQ-SE niet significant is, weinig variantie verklaart ($F(3,91) = 0.41$, $R^2 = .01$, $p = .75$) en het interactie-effect niet significant is ($\beta = .17$, $p = .28$). Dit geldt eveneens voor het model met externaliserend probleemgedrag ($F(3,81) = 1.35$, $R^2 = .05$, $p = .26$) en het interactie-effect ($\beta = .14$, $p = .38$). Ook voor vader geldt dat zijn stimuleringsgedrag in interactie met het geslacht van het kind geen significant effect heeft op de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind.

Geconcludeerd kan worden dat het verband tussen zowel moederlijke als vaderlijke stimulatie en de sociaal-emotionele ontwikkeling niet gemodereerd wordt door het geslacht van het kind. Dit houdt dus in dat jongens en meisjes in sociaal-emotioneel opzicht niet verschillend reageren op het stimuleringsgedrag van ouders.

Conclusie en discussie

Deze studie gaat in op het stimuleringsgedrag van ouders en het verband met de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Er is gekeken naar de mate van stimuleringsgedrag en het verschil hierin tussen vaders en moeders. Zoals verwacht blijkt uit de resultaten dat moeders significant meer stimulatie vertonen dan vaders. Tevens is onderzocht of er verschil is in mate van stimulering door ouders van zoons en door ouders van dochters. De resultaten tonen dat vaders hun zoons meer stimuleren en moeders hun dochters meer stimuleren, deze resultaten zijn echter niet significant. Vervolgens is gekeken naar het verband tussen ouderlijk stimuleringsgedrag en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind en of dit verband houdt met het geslacht van het kind. De resultaten kunnen beide hypothesen niet bevestigen. Het stimuleringsgedrag van ouders is geen voorspeller voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Daarnaast blijkt het verband tussen zowel moederlijke als vaderlijke stimulatie en de sociaal-emotionele ontwikkeling niet gemodereerd wordt door het geslacht van het kind. Dit houdt dus in dat het jongens en meisjes in sociaal-emotioneel opzicht niet verschillend reageren op het stimuleringsgedrag van ouders.

Als eerste blijkt uit de resultaten dat de mate van stimulatie verschilt tussen vaders en moeders; moeders stimuleren meer dan vaders. Dit komt overeen met eerdere bevindingen (Grusec et al., 1996; Hastings et al., 2005). Een verklaring hiervoor kan zijn dat moeders meer tijd besteden aan de opvoeding van hun kind (Collins & Russell, 1991; Keuzenkamp 2002, zoals geciteerd in Kohnstamm, 2002; Yarrow et al., 1984). Verder onderzoek zal moeten uitwijzen of deze conclusie ook getrokken kan worden wanneer vader de primaire opvoeder is en meer tijd besteedt aan de opvoeding van het kind.

Eveneens is onderzocht of de mate van stimulering door ouders verschilt voor dochters en zoons. Ondanks eerdere bevindingen die aantonen dat ouders wel degelijk verschillen laten zien in hun opvoedingsgedrag met betrekking tot hun dochters en zoons (Clearfield & Nelson, 2006; Moon & Hoffmann, 2008; Smith & Hart, 2002), is er in het huidige onderzoek geen dergelijk significant verschil gevonden. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat op deze jonge leeftijd (12 maanden tot 48 maanden) er nog geen duidelijk verschil is in stimuleringsgedrag door ouders en het onderscheid dat zij hierin maken met betrekking tot het geslacht van het kind. Verder onderzoek zal dit echter moeten uitwijzen. Een andere verklaring kan de te kleine steekproef en een te kleine variatie binnen de steekproef zijn.

Vervolgens is nagegaan of ouderlijk stimuleringsgedrag van invloed is op de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. De samenhang blijkt niet significant. Een theoretische verklaring kan zijn dat er, zoals eerder aangegeven, op deze jonge leeftijd (12 tot 48 maanden) nog weinig sprake is van verschil in stimuleringsgedrag door ouders ten opzichte van hun kind. Wellicht dat dit verband sterker aanwezig is naarmate het

kind ouder is. Verder onderzoek zal zich kunnen richten op een bredere leeftijdscategorie. Hiernaast kan ook de manier waarop stimulatie gemeten is van invloed zijn op het ontbreken van dit verband. De aandacht werd met name gericht op de kwantiteit van het stimuleringsgedrag (bijvoorbeeld hoe vaak er werd voorgelezen), mogelijk speelt ook de kwaliteit van de stimulatie een rol. Om dit te onderzoeken kan gebruik gemaakt worden van observatie die zich richt op de ouder-kind interacties tijdens het stimuleringsgedrag.

Hierna is onderzocht of stimuleringsgedrag van vaders of moeders een betere voorspeller is voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Zoals eerder is genoemd blijken ouders te verschillen in de mate van stimulering (Collins & Russell, 1991; MacDonald & Parke, 1986; McBride & Mills, 1993; Power et al., 1994). Tevens is aangetoond dat stimulatie van invloed is op de cognitieve ontwikkeling van het kind (Karrass & Braungart-Rieker, 2005). Hierdoor werd verwacht dat stimulatie eveneens van invloed is op de sociaal-emotionele ontwikkeling. Doordat ouders verschillen in de mate van stimulering werd verwacht dat de relatieve bijdrage van vaderlijke dan wel moederlijke stimulering aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind zou verschillen. Uit het huidige onderzoek blijkt echter dat het ouderlijke stimuleringsgedrag geen invloed heeft op de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Er is een aantal mogelijke verklaringen voor het ontbreken van dit verband. Mogelijk is de invloed van stimulatie op de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind minder groot dan die van andere opvoedingsvariabelen, zoals warmte van de ouders. Uit onderzoek is gebleken dat het bieden van warmte een voorwaarde is voor het goed doorlopen van de sociaal-emotionele ontwikkeling (Ainsworth, Blehar, Waters, & Wall, 1987, zoals geciteerd in Smith & Hart, 2002; Bowlby, 1991, zoals geciteerd in Smith & Hart, 2002; Caulfield, 1996). Daarnaast kan, zoals eerder genoemd, de geringe hoeveelheid respondenten hieraan bijdragen. Tevens is de validiteit van de opvoedingsvragenlijst nog niet vastgesteld.

Als laatste is onderzocht of er een interactie-effect is tussen ouderlijk stimuleringsgedrag en het geslacht van het kind op de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Uit de resultaten blijkt dat er geen sprake is van een dergelijk interactie-effect. Jongens en meisjes reageren in sociaal-emotioneel opzicht niet verschillend van elkaar op de stimulatie die door hun ouders gegeven wordt. Uit de literatuur blijkt dat jongens en meisjes zich wel verschillend ontwikkelen (Keenan & Shaw, 1997; Knight & Chao, 1989) en daarbij op hetzelfde opvoedingsgedrag van ouders, zoals controle, verschillend kunnen reageren (McFayden-Ketchum et al., 1996). Hierdoor werd verwacht dat dit ook voor stimulatie zou gelden. Een verklaring voor het niet vinden van een significant interactie-effect kan zijn dat ouderlijk stimuleringsgedrag over het algemeen geen samenhang vertoont met de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Daarnaast kan het zijn dat de steekproef niet voldoende gevarieerd is. De meeste ouders

in de huidige steekproef rapporteerden dat hun kind een normaal verlopende sociaal-emotionele ontwikkeling heeft. Wellicht dat in een steekproef met kinderen die achterstanden en problemen laten zien in hun sociaal-emotionele ontwikkeling, jongens en meisjes meer verschillend reageren op ouderlijk stimuleringsgedrag. Verder onderzoek zal dit moeten uitwijzen.

Tekortkomingen en implicaties

De huidige studie kent enkele tekortkomingen, waardoor de resultaten van deze studie met voorzichtigheid moeten worden geïnterpreteerd. Allereerst is er gebruik gemaakt van een kleine steekproefomvang. Het onderscheidingsvermogen (power) is hierdoor laag en de kans op een type II fout neemt toe (Field, 2009). Dit houdt in dat de nulhypothese niet zijn verworpen, terwijl dit wel de verwachting was. Onderzoek met grotere steekproeven zal uit moeten wijzen of dit het geval kan zijn.

Ten tweede is er sprake van weinig variatie in de steekproef. De participanten zijn ouders van kinderen zonder gedragsproblemen en achterstanden. Dit betekent dat de meeste kinderen geen problemen vertonen in hun sociaal-emotionele ontwikkeling. Daarnaast heeft een groot gedeelte van de participanten een hoge sociaal-economische status en een hoog opleidingsniveau. Eerdere studies hebben uitgewezen dat moeders van een hogere sociaal-economische status meer sensitiviteit vertonen, wat leidt tot beter opvoedingsgedrag en een hogere mate van sociale stimulatie (Conger & Donellan, 2007). Voor verder onderzoek is het van belang om meer variatie in de steekproef te hebben. Hierdoor kan het effect van stimulatie door ouders op de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind beter bepaald worden.

Ten derde is de betrouwbaarheid van de opvoedingsvragenlijst aangetoond, echter de validiteit van de opvoedingsvragenlijst is nog onbekend. Verdere analyse van de validiteit van de opvoedingsvragenlijst moet uitwijzen of het instrument daadwerkelijk meet wat het beoogt te meten en of er geen sprake is van sociale wenselijkheid bij het invullen van de lijst. Daarnaast is er in het huidige onderzoek enkel gebruikgemaakt van een vragenlijst die is ingevuld door de ouders. Om een nauwkeurig beeld te krijgen van de sociaal-emotionele ontwikkeling en het stimuleringsgedrag van ouders is het bij vervolgonderzoek van belang meerdere instrumenten en verschillende informanten te gebruiken. Het is eveneens van belang dat er instrumenten worden ontwikkeld die zich volledig richten op het stimuleringsgedrag van ouders, zodat stimuleringsgedrag meer specifiek onderzocht kan worden.

Een laatste beperking is dat het onderzoek gebruikmaakt van cross-sectionele data. Er kunnen hierdoor geen conclusies getrokken worden over de richting van bepaalde effecten. Longitudinaal onderzoek zal moeten uitwijzen of verschillen daadwerkelijk en op langer termijn bevestigd kunnen worden.

Ondanks de tekortkomingen hebben de resultaten wel degelijk bijgedragen aan het kennisbestand. Het huidige onderzoek is één van de eerste onderzoeken dat zich richt op het stimuleringsgedrag van ouders en de invloed hiervan op de ontwikkeling van hun kinderen. Het onderzoek toont aan dat er een significant verschil is tussen vaders en moeders als het gaat om de mate van stimuleringsgedrag. Aangezien vele studies hebben aangetoond dat opvoedingsgedrag van ouders van invloed is op de ontwikkeling van het kind (Campbell, 1997 zoals geciteerd in Calzada et al., 2004; Nelson & Coyne, 2009; Van Bakel & Riksen-Walraven, 2002), wordt nog steeds verwacht dat specifiek stimuleringsgedrag van invloed kan zijn op de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. De tekortkomingen kunnen verklaringen zijn voor het niet vinden van significante resultaten in het huidige onderzoek. Vanwege het feit dat eerdere studies resultaten wel bevestigen of een indicatie geven voor dergelijke verwachtingen, is het de moeite waard om verder onderzoek te verrichten. Hierbij zouden de beschreven tekortkomingen moeten worden opgeheven, zodat er daadwerkelijk conclusies getrokken kunnen worden over de geformuleerde hypothesen.

Referenties

- Adams, S., Kuebli, J., Boyle, P. A., & Fivush, R. (1995). Gender differences in parent-child conversations about past emotions: A longitudinal investigation. *Sex Roles, 33*, 309-323.
- Aunola, K. & Nurmi, J. E. (2005). The role of parenting styles in children's problem behavior. *Child Development, 7*, 1144-1159.
- Bradley, R. H. & Corwyn, R. F. (2005). Caring for children around the world: A view from HOME. *International Journal of Behavioral Development, 29*, 468-478.
- Brook, J. S., Zeng, L., Whiteman, M., & Brook, D. W. (2001). Aggression in toddlers: Associations with parenting and marital relations. *The Journal of Genetic Psychology, 162*, 228-241.
- Calzada, E. J., Eyberg, S. M., Rich, B., & Querido, J. G. (2004). Parenting disruptive preschoolers: Experiences of mothers and fathers. *Journal of Abnormal Child Psychology, 32*, 203-213.
- Caulfield, R. (1996). Social and emotional development in the first two years. *Early Childhood Education Journal, 24*, 55-58.
- Carter, A. S., Briggs-Gowan, M. J., & Ornstein-Davis, N. (2004). Assessment of young children's social-emotional development and psychopathology: Recent advances and recommendations for practice. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 45*, 109-134.
- Casas, J. F., Weigel, S. M., Crick, N. R., Ostrov, J. M., Woods, K. E., & Jansen Yeh, E. A. et al. (2006). Early parenting and children's relational and physical aggression in the preschool and home contexts. *Journal of Applied Developmental Psychology, 27*, 209-227.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2005, Juli). *Nederlandse bevolking steeds hoger opgeleid, 1996-2003*. Opgevraagd op 23 juni 2010, van <http://www.cbs.nl/menu/themas/onderwijs.html>
- Centraal Planbureau. (2010, Maart). *Uitgebreide kerngegevens: Meest recente ramingen 2008 - 2011*. Opgevraagd op 7 Juni, 2010, van <http://www.cpb.nl/nl/prognoses/nlinfo.html>
- Clearfield, M. W. & Nelson, N. M. (2006). Sex differences in mothers' speech play and behavior with 6-, 9-, and 14-month-old infants. *Sex Roles, 54*, 127-137.
- Cole, P. M. (1986). Children's spontaneous control of facial expression. *Child development, 57*, 1309-1321.
- Collins, A. W. & Russell, G. (1991). Mother-child and father-child relationships in middle childhood and adolescence: A developmental analysis. *Developmental Review, 11*, 99-136.

- Combs-Ronto, L. A., Olson, S. L., Lunkenheimer, E. S., & Sameroff, A. J. (2009). Interactions between maternal parenting and children's early disruptive behavior: bidirectional associations across the transition from preschool to school entry. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *37*, 1151-1163.
- Conger, R. D., & Donnellan, M. B. (2007). An interactionist perspective on the socioeconomic context of human development. *Annual Review of Psychology*, *58*(1), 75-199.
- Evers, A., Van Vliet-Mulder, J. C., Resing, W. C. M., Starren, J. C. M. G., Van Alphen de Veer, R. J., & Van Boxtel, H. (2002). *COTAN: Testboek voor het onderwijs*. Amsterdam: NDC – Boom.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS* (3th ed.). London: SAGE Publications Inc.
- Fivush, R. (1989). Exploring sex differences in the emotional content of mother-child conversations about the past. *Sex Roles*, *20*, 675-691.
- Garside, R. B. & Klimes-Dougan, B. (2002). Socialization of discrete negative emotions: Gender differences and links with psychological distress. *Sex Roles*, *47*, 115-128.
- Gray, P. (2007). *Psychology*. New York: Worth Publishers.
- Grusec, J. E., Goodnow, J. J., & Cohen, L. (1996). Household work and the development of concern for others. *Developmental Psychology*, *32*, 999-1007.
- Hardesty, C., Wenk, D., & Morgan, C. (1995). Paternal involvement and the development of gender expectations in sons and daughters. *Youth and Society*, *26*, 283-297.
- Hastings, P. D., Ruben, K. H., & DeRose, L. (2005). Links among gender, inhibition and parental socialization in the development of prosocial behavior. *Merill-Palmer Quarterly*, *51*, 467-493.
- Karrass, J. & Braungart-Rieker, J. M. (2005). Effect of shared parent-infant book reading on early language acquisition. *Applied Developmental Psychology*, *26*, 133-148.
- Keenan, K. & Shaw, D. (1997). Developmental and social influences on young girls' early problem behavior. *Psychological Bulletin*, *121*, 95-113.
- Kievit, T., Tak, J. A., & Bosch, J. D. (red). (2009). *Handboek psychodiagnostiek voor de hulpverlening aan kinderen* (7th ed.). Utrecht: De Tijdstroom.
- Knight, G. P. & Chao, C. C. (1989). Gender differences in the cooperative, competitive, and individualistic social values of children. *Motivation and Emotion*, *13*, 125-141.
- Kohnstamm, R. (2002). *Kleine ontwikkelingspsychologie I. Het jonge kind*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Kruper, J. C. & Uzgiris, I. C. (1987). Fathers' and mothers' speech to young infants. *Journal of Psycholinguistic Research*, *16*, 597-614.

- Laflamme, D., Pomerleau, A., & Malcuit, G. (2002). A comparison of fathers' and mothers' involvement in childcare and stimulation behaviors during free-play with their infants at 9 and 15 months. *Sex Roles, 47*, 507-518.
- Lewis, C. & Lamb, M. E. (2003). Fathers' influences on children's development: The evidence from two-parent families. *European Journal of Psychology of Education, 18*, 211-228.
- MacDonald, K. & Parke, R. D. (1986). Parent-child physical play: The effects of sex and age of children and parents. *Sex Roles, 15*, 367-378.
- McBride, B. A. & Mills, G. (1993). A comparison of mother and father involvement with their preschool children. *Early Childhood Research Quarterly, 8*, 457-477.
- McFayden-Ketchum, S. A., Bates, J. E., Dodge, K. A., & Pettit, G. S. (1996). Patterns of change in early childhood aggressive-disruptive behavior: Gender differences in predictions from early coercive and affectionate mother-child interactions. *Child Development, 67*, 2417-2433.
- Moon, M. & Hoffman, C. D. (2008). Mothers' and fathers' differential expectancies and behaviors: Parent x child gender effects. *The Journal of Genetic Psychology, 164*, 261-279.
- Nelson, D. A. & Coyne, S. M. (2009). Children's intent attributions and feelings of distress: Associations with maternal and paternal parenting practices. *Journal of Abnormal Child Psychology, 37*, 223-237.
- Pomerleau, A., Bolduc, D., Malcuit, G., & Cosette, L. (1990). Pink or blue: Environmental gender stereotypes in the first two years of life. *Sex Roles, 22*, 359-367.
- Power, T. G., McGrath, M. P., Hughes, S. O., & Manire, S. H. (1994). Compliance and self-assertion: Young children's responses to mother versus father. *Developmental Psychology, 30*, 980-989.
- Smith, P. K. & Hart, C. H. (2002.). *Blackwell handbook of childhood social development. Blackwell handbooks of developmental psychology*. Malden, MA: Blackwell Publishers.
- Van Bakel, H. J. A. & Riksen-Walraven, J. M. (2002). Parenting and development of one year-olds: Links with parental, contextual, and child characteristics. *Child Development, 73*, 256-273.
- Van Beemen, L. (2001). *Ontwikkelingspsychologie (2^e ed.)*. Groningen/ Houten: Wolters Noordhoff.
- Verhoeven, M., Van Baar, A., Deković, M., & Bodden, D. (2010). *The development of a comprehensive early childhood parenting questionnaire (CECPAQ)*. Unpublished manuscript.
- Wicks-Nelson, R. & Israel, A. C. (2009). *Abnormal Child and Adolescent Psychology (7th ed.)*. New Jersey: Pearson Education.

- Wille, D. E. (1995). The 1990's: Gender difference in parenting roles. *Sex Roles, 33*, 803-817.
- Yarrow, L. J., MacTurk, R. H., Vietze, P. M., McCarthy, M. E., Klein, R. P., & McQuiston, S. (1984). Developmental course of parental stimulation and its relationship to mastery motivation during infancy. *Developmental Psychology, 20*, 492-503.

The relationship between parental stimulation behavior and the socio-emotional development of children

This study examined the relationship between parental stimulation behavior and the socio-emotional development of children. Participants were 97 intact two-parent families with a child between 12 and 48 months. Using a questionnaire, the degree of parenting was determined. Both fathers and mothers reported on their stimulation behavior. Mothers reported on their child's socio-emotional development (ASQ-SE, CBCL). The results indicate that mothers show higher levels in their stimulation behavior. There were no significant differences in the degree of stimulation behavior between parents of sons and parents of daughters. Parental stimulation behavior is not a predictor for the socio-emotional development of children. In addition, boys and girls did not differ in social-emotional development with regard to parental stimulation. It is suggested that future studies include more variation in the sample, adjusting the way stimulation behavior is measured and the use of proven valid instruments to measure stimulation behavior.

Key words: parenting, stimulation, socio-emotional development, gender differences